

ЛЕКЦІЯ

ТЕМА: ОЦІНКА, КЛАСИФІКАЦІЯ І СТРУКТУРА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ. ЗНОС ТА АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

МЕТА: ознайомлення із поняттям та структурою капіталу підприємства, а також із структурою основних фондів як частини капіталу.

ОСНАЩЕННЯ:

- конспект лекції;
- роздатковий матеріал до лекції.

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЇ:

1. Види грошової оцінки основних фондів підприємства.
2. Поняття та види зносу основних фондів підприємства.
3. Розрахунок рівня зносу основних фондів підприємства.

ПИТАННЯ ДЛЯ ВХІДНОГО КОНТРОЛЮ:

1. Охарактеризуйте склад капіталу підприємства.
2. Дайте визначення поняттю основних фондів підприємства.
3. Визначте основні ознаки, за якими класифікуються основні фонди підприємства.
4. Охарактеризуйте види основних фондів за відношенням до виробничого процесу.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ:

- розглянути оцінку та знос основних фондів підприємства за підручником А.В. Шегеди, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаби та ін. Економіка підприємства, К. – 2001р., ст. 131-135;
- розглянути приклади розв'язання задач за темою за підручником Бойчик І.М., Харіва П.С., Хопсан М.І., Пічі Ю.В. Економіка підприємства, К. -2001р., ст. 91, а також за підручником П.С. Харіва Економіка підприємства: Збірник задач та тестів, К. – 2001р., ст. 61;
- розв'язати задачі за темою № 61, 64 за підручником Бойчик І.М., Харіва П.С., Хопсан М.І., Пічі Ю.В. Економіка підприємства, К. - 2001р., ст. 94.

На практиці обліку і планування відтворення основних фондів промисловості використовуються як грошові, так і натуральні показники, оскільки основні фонди у виробничому процесі виступають не тільки як носії вартості, але і як сукупність визначених засобів праці.

У зв'язку з тривалою участю основних фондів у процесі виробництва, їхнім поступовим зношуванням, а також із зміною за цей період умов відтворення існує кілька **видів грошової оцінки основних фондів**:

- 1) по повній початковій вартості;
- 2) за початковою вартістю з відрахуванням зносу;
- 3) за повною відновною вартістю;
- 4) за відновною вартістю із врахуванням зносу.

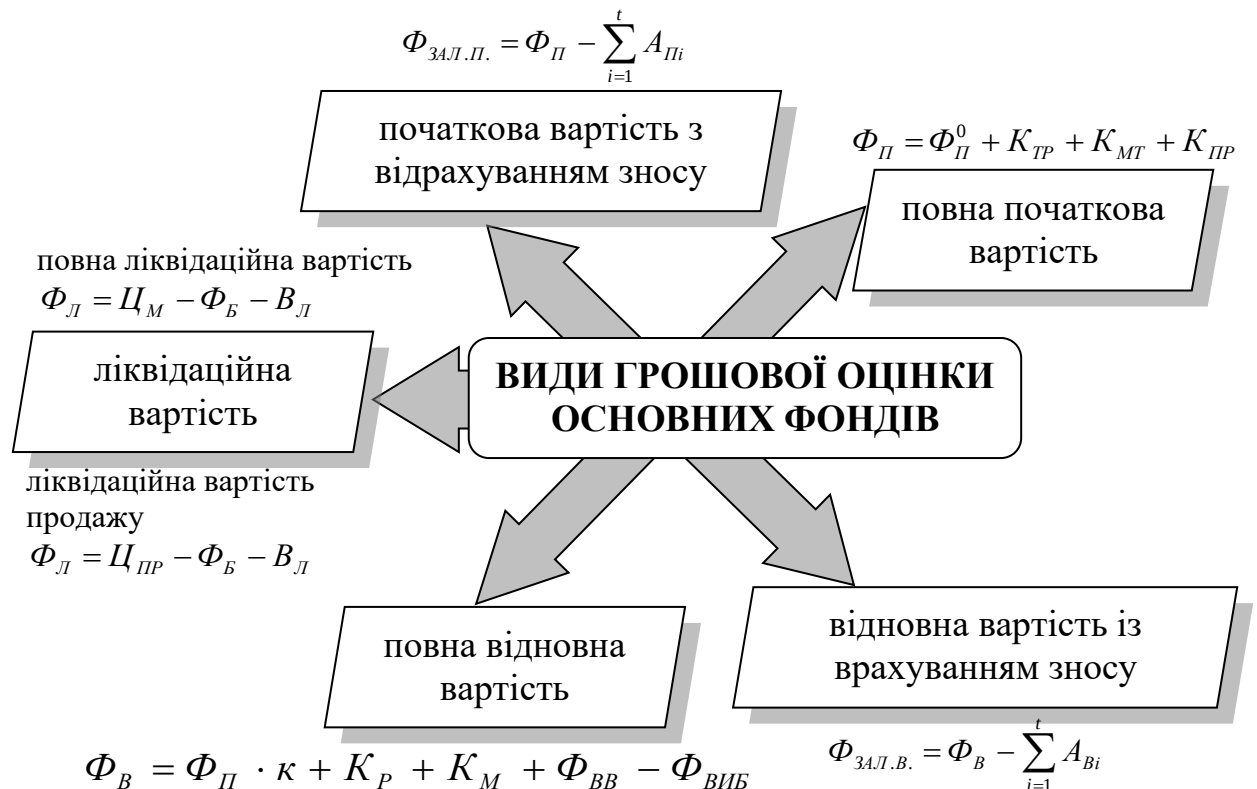

Рис. 1. Види оцінки основних фондів підприємства.

Первісна вартість відображає суму витрат підприємства на їх створення та введення в дію: витрати на зведення будівель, споруд; придбання машин та обладнання (включаючи витрати на доставку та монтаж, витрати на розробку проектно-кошторисної документації), страхування. За первісною

вартістю основні фонди враховуються на балансі підприємства, тому її називають також балансовою вартістю.

$$\Phi_{\Pi} = \Phi_{\Pi}^0 + K_{TP} + K_{MT} + K_{PP} \quad (1),$$

де Φ_{Π}^0 - капітальні витрати на придбання нових основних виробничих фондів, тобто їх початкова вартість, грн.;

K_{TP} , K_{MT} , K_{PP} – витрати на транспортування, монтаж осиних фондів та інші витрати.

Під **відновлювальною вартістю** основних фондів розуміють вартість їх відновлення за сучасних умов в цінах, тобто вона являє собою суму витрат, яку зазнало б підприємство при формуванні аналогічних основних фондів в певний проміжок часу. Зміна вартості основних фондів відбувається під впливом зміни цін на сировину та матеріали, зміни трудових витрат на їх виробництво, а також під впливом інфляційних процесів в економіці. Виникаюча розбіжність між первісною та відновлювальною вартістю основних фондів ускладнює їх оцінку та регулювання процесів відтворення, призводить до викривлення показників оцінки ефективності використання.

$$\Phi_B = \Phi_{\Pi} \cdot k + K_P + K_M + \Phi_{BB} - \Phi_{ВИБ} \quad (2),$$

де k – коефіцієнт зміни ціни об'єкту основних фондів;

K_P , K_M – відповідно грошові кошти, що виділені на ремонт та модернізацію основних фондів, грн.;

Φ_{BB} , $\Phi_{ВИБ}$ – відповідно додатково введені та вибулі основні фонди, грн.

Для забезпечення об'єктивності оцінки проводиться періодична переоцінка основних фондів за відновлювальною вартістю. До 1997 року рішення про проведення переоцінки основних фондів приймалось на державному рівні, з затвердженням централізовано визначених диференційованих коефіцієнтів індексації основних фондів (залежно від їх виду та строку введення в експлуатацію). В результаті проведення переоцінки всі основні фонди підприємства отримували єдину оцінку з повноти вартості їх відтворення на момент індексації. Переоцінці підлягала і сума нарахованої амортизації. Починаючи з 1998 року відповідно до Закону

"Про оподаткування прибутку" підприємства отримали право на самостійну щорічну переоцінку основних фондів виходячи з офіційно опублікованого індексу інфляції.

Залишкова вартість основних фондів характеризує їх реально існуючу вартість, яка ще не перенесена на вартість продукції (робіт, послуг). Кількісно вона дорівнює різниці між первісною вартістю та сумою накопиченого на момент оцінки зносу основних фондів в зв'язку з їх спрацюванням.

З метою оцінки та аналізу розрізняють:

- бухгалтерську залишкову вартість основних фондів, яка враховує вплив на вартість основних фондів діючого (державне визначеного) механізму її амортизації;
- реальну залишкову вартість, яка враховує втрату споживчої вартості основних фондів в результаті фізичного та морального зносу.

$$\Phi_{\text{ЗЛ.П.}} = \Phi_{\text{П}} - \sum_{i=1}^t A_{\text{П}i} \quad (3),$$

$$\Phi_{\text{ЗЛ.В.}} = \Phi_{\text{В}} - \sum_{i=1}^t A_{\text{В}i} \quad (4),$$

де $\Phi_{\text{ЗЛ.П.}}$, $\Phi_{\text{ЗЛ.В.}}$ – відповідно залишкова вартість основних фондів за первісною та відновлювальною вартістю, грн.;

$\sum_{i=1}^t A_{\text{П}i}$, $\sum_{i=1}^t A_{\text{В}i}$ - відповідно суми амортизаційних нарахувань за первісною та відновлювальною вартістю, грн.;

t – термін експлуатації основних виробничих фондів підприємства.

Залишкова вартість показує величину недоамортизованої частини вартості основних фондів.

Ліквідаційна вартість – це сума коштів або інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації основних фондів після закінчення строку їх експлуатації, за винятком витрат, що пов'язані із їх продажем. При виводі із експлуатації основних фондів їх ліквідаційна вартість може мати два різновиди:

- ліквідаційна вартість продажу

$$\Phi_{\text{Л}} = \text{Ц}_{\text{ПР}} - \Phi_{\text{Б}} - B_{\text{Л}} \quad (5),$$

- повна ліквідаційна вартість

$$\Phi_{\text{Л}} = \text{Ц}_{\text{М}} - \Phi_{\text{Б}} - B_{\text{Л}} \quad (6),$$

де $\Phi_{\text{Л}}$, $\Phi_{\text{Б}}$ – відповідно ліквідаційна та балансова (залишкова) вартість об'єктів основних фондів, грн.;

$\text{Ц}_{\text{ПР}}$ – вартість продажу об'єкту основних фондів, грн.;

$\text{Ц}_{\text{М}}$ – вартість матеріалів, що отримані при ліквідації об'єкта основних фондів, грн.;

$B_{\text{Л}}$ – витрати підприємства, що пов'язані із вибуттям об'єкту основних фондів, грн.

Основні фонди, що знаходяться на підприємствах, поступово зношуються. Розрізняють два основних види зносу: фізичний та моральний.

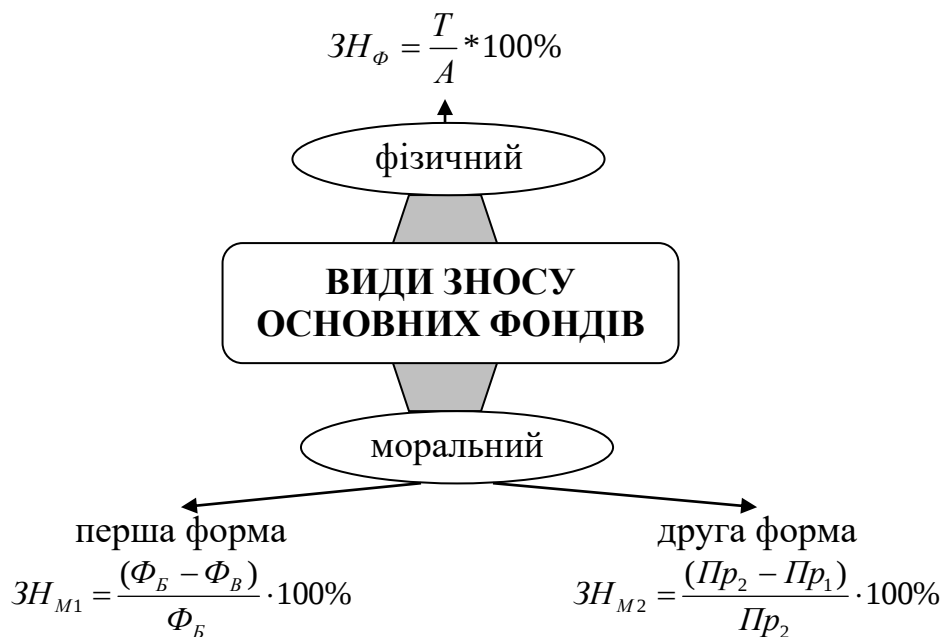

Рис. 2. Види зносу основних фондів підприємства.

Фізичний знос основних фондів настає як і в результаті їх використання в процесі виробництва, так і в період їхньої бездіяльності. Бездіяльні основні фонди зношуються, якщо піддаються впливу природних процесів (атмосферних явищ, внутрішніх процесів, що відбуваються в будові металів і інших матеріалів, з яких виготовлені основні фонди). У результаті такого

зносу суспільству завдаються великі збитки. Що стосується діючих основних фондів, то їхній фізичний знос залежить від ряду чинників, у тому числі від якості основних фондів (матеріалів, з яких вони виготовлені, від технічної досконалості конструкцій, від якості будівництва і монтажу), від ступеня навантаження (кількість змін і годин роботи за добу, тривалість роботи в році, інтенсивність використання за кожен одиницю робочого часу), від особливостей технологічного процесу і ступеня захисту основних фондів від впливу зовнішніх умов, у тому числі агресивних середовищ (температура, вологість і ін.), від якості догляду (своєчасність чищення, змащення, фарбування, регулярність і якість ремонту), від кваліфікації робітників і їхнього ставлення до основних фондів.

Правильне встановлення міри зносу основних фондів має важливе значення для визначення відновної вартості основних фондів і розміру амортизаційних відрахувань, що економічно відшкодовують знос. Знос основних фондів визначається і вираховується усіма підприємствами незалежно від форм власності на всі види основних фондів, незалежно нараховується на них амортизація чи ні. На окремі об'єкти основних фондів сума зносу встановлюється в міру необхідності на підставі наявних в інвентарних картках даних про початкову або відновну вартість об'єкту, нормативного часу перебування його в експлуатації і норм амортизаційних відрахувань, що діяли. Сума зносу по цілком амортизованих основних фондах не нараховується. Знос відображається підприємствами й організаціями, виходячи з установлених єдиних норм амортизаційних відрахувань.

Фізичний знос визначається на підставі термінів служби основних фондів:

$$ЗН_{\phi} = \frac{T}{A} * 100\% \quad (7),$$

де $ЗН_{\phi}$ – фізичний знос основних фондів, виражений у відсотках;

T- фактичний термін експлуатації основних фондів, років;

А- нормативний термін служби (амортизаційний період) основних фондів, років.

Основні фонди, що знаходяться на підприємствах, піддаються не тільки фізичному, але і **моральному зносу**. Моральний знос має дві форми.

Перша форма морального зносу полягає в тому, що із впровадженням нових машин, з вдосконалюванням техніки, технології, організації виробництва і праці вартість виготовлення, наприклад, машин і устаткування при зберіганні їхніх конструктивних властивостей і експлуатаційних показників неухильно знижується. Те ж стосується і до будівель, вартість яких у результаті індустріалізації будівництва знижується. Отже, ця форма морального зносу виражає зменшення вартості машин або устаткування внаслідок здешевлення їхнього відтворення. У відповідності зі зниженням вартості виробництва машин, устаткування й інших елементів основних фондів переглядаються відповідно і ціни на них. Моральний знос першого виду визначається на підставі співвідношення балансової і відновної вартостей:

$$ЗН_{M1} = \frac{(\Phi_B - \Phi_B)}{\Phi_B} \cdot 100\% \quad (8),$$

де Φ_B та Φ_B – відповідно балансова (залишкова) та відновна вартість основних фондів, грн.

Друга форма морального зносу має місце в тому випадку, коли змінюються конструкція й експлуатаційні показники нових машин. Їхнє застосування дозволяє збільшити обсяг виробництва, підвищити продуктивність праці, зменшити витрати експлуатаційних матеріалів (пальне, електроенергія, мастильні матеріали і т.д.), а в деяких випадках і основних матеріалів, знизити витрати на виробництво одиниці продукції і забезпечити більш високу якість обробітку. Таким чином, друга форма морального зносу має місце тоді, коли машина технічно застаріла і замінюється більш досконалою. У цьому випадку суспільство, застосовуючи застарівшу техніку, затрачає більше робочого часу на виробництво цієї самої кількості

продукції. Моральний знос другого виду частіше усього визначається на основі порівняння продуктивності устаткування:

$$3H_{M2} = \frac{(Pr_2 - Pr_1)}{Pr_2} \cdot 100\% \quad (9),$$

де Pr_1 - продуктивність чинних основних фондів;

Pr_2 - продуктивність нових основних фондів.

Вирішити проблему морального зносу можна за допомогою здійснення ряду господарсько-організаційних заходів. Насамперед, машини і механізми повинні використовуватися з максимальним завантаженням, щоб прискорити віддачу їхнього корисного ефекту до настання моменту застаріння. От чому так важливо скорочувати терміни будівництва нових об'єктів і терміни експлуатації машин і устаткування, домагатися, щоб випущені машини не затримувалися на складах або в монтажі.